

t: 088 888 66 66
e: info@ltonoord.nl
w: ltonoord.nl

**Achter de boer en tuinder.
Voor ons allemaal.**

Jaarverslag 2023

INHOUD

4-5	6-7	8-9	10-37	38-41	42-43
					
Voorwoord	Dit is wat wij doen	Zo staan wij ervoor	Terugblik van maand tot maand	Feiten & Cijfers	Hier doen we het voor

COLOFON

LTO Noord
Dr. Stolteweg 2
8025 AV Zwolle
www.ltonoord.nl

Redactie: Communicatie LTO Noord
Coördinatie: Frank de Olde
Vormgeving: Jeanine Hoekman - Mulder
Online realisatie: Rogier Schreurs

‘Juist met alles wat er speelt, is de rol van de belangenbehartiger steeds belangrijker’

Beste allemaal,

2023 was wéér een bewogen jaar. En terwijl ik dit zeg, beseft ik mij dat we iets normaal zijn gaan vinden wat niet normaal is. Het is niet normaal om van bewogen jaar naar bewogen jaar te gaan. Terwijl boeren en tuinders juist behoefte hebben aan zekerheid, is er nog steeds veel onzekerheid. Terwijl boeren en tuinders uitkijken naar duidelijkheid, is nog van alles onduidelijk. En terwijl boeren en tuinders snakken naar rust, is het de onrust die overheerst.

Juist met alles wat er speelt, is de rol van de belangenbehartiger steeds belangrijker. Volgens mij hebben wij dat het afgelopen jaar ook laten zien. En we blijven ook het komende jaar ons best doen om dat te laten zien.

Voor de leden

Het landbouwakkoord is in 2023 mislukt. Alhoewel dat geen succes is, ben ik wel tevreden dat we het geluid van onze leden hebben kunnen laten horen aan de tafels. En dat we uiteindelijk ook hebben gedaan wat onze leden van ons verwachtten. Op andere tafels hebben we wél aantoonbare resultaten geboekt. We waren erg zichtbaar tijdens de Statenverkiezingen en uiteindelijk hebben we ook invloed gehad op de provinciale statenakkoorden. Erg veel punten waar wij als LTO Noord op hebben ingezet, zijn teruggekomen in de coalitieakkoorden. Bijvoorbeeld op het gebied van zonneparken.

Eén van de redenen dat wij veel invloed kunnen hebben op het beleid, is dat wij steeds meer de verbinding met de samenleving zoeken. Met bijvoorbeeld succesvolle kerst- en zomeracties. Maar ook met de permanente campagne die wij met BoerenBuren voeren. We bereiken miljoenen mensen. Daar moeten we ook mee doorgaan.

Moeilijke omstandigheden

Het afgelopen jaar was voor veel boeren en tuinders ook een moeilijk jaar. Omdat zij slachtoffer waren van het blauwtongvirus. Omdat hun dieren door een wolf waren dood gebeten. Of omdat zij last hadden van het extreem natte najaar. Ik heb zoveel mogelijk bedrijven bezocht die hier mee te maken hadden. Naast dat ik hiermee mensen een hart onder de riem kan steken, helpt het dat ik deze verhalen kan doorvertellen aan beleidsmakers. Ook het komende jaar zullen we namelijk weer veel met beleidsmakers te maken hebben. Het is ook onze enige keuze. Als we aan de zijkant blijven staan kunnen we geen invloed uitoefenen en niets veranderen.

Toekomst

We zien verder dat het aantal boeren afneemt en dat het aantal opgaven toeneemt. Dit betekent iets voor de sector en ook voor LTO Noord. We zullen met minder mensen meer moeten doen. Uiteindelijk heb ik er vertrouwen in dat het ons gaat lukken. Zoals we als land- en tuinbouw altijd ook in moeilijke tijden overeind zijn gebleven.

Dirk Bruins
Voorzitter LTO Noord

Dit is wat wij doen

LTO Noord is de toekomstgerichte ondernemersvereniging voor boeren en tuinders in de negen noordelijke provincies. Wij zetten ons in voor de belangen van ruim 21.000 boeren, tuinders en ondernemers in de agrarische keten. Het merendeel van onze leden is agrarisch ondernemer en producent van voedsel, sierteeltproducten of bijvoorbeeld energie. Wij gaan de dialoog aan met de overheid. We verbinden de agrarische sector met burgers en consumenten en we laten zien wat de agrarische sector voor de samenleving betekent.

De komende jaren neemt LTO Noord samen met haar leden het voortouw in de ontwikkeling van de sector. We zetten ons in via krachtige lobby's en ontwikkelen programma's en projecten die agrarische ondernemingen toekomstbestendig maken. De kennis die dit oplevert delen we weer met boeren en tuinders. Met 160 collega's zetten wij ons dagelijks met hart en ziel in voor agrarische ondernemers.

Een zichtbaar en benaderbaar bestuur

Toegankelijke bestuursleden helpen ons om de stem van onze leden effectief in te zetten in onze lobbystrategieën, zodat we hun belangen nóg beter kunnen behartigen. Daarom heeft LTO Noord in het verslagjaar gewerkt aan een (nog) betere zichtbaarheid en benaderbaarheid van het bestuur. Belangrijk voor het signaleren van ontwikkelingen in de sector die een oplossing kunnen bieden voor de uitdagingen waar we voor staan, en om tijdig in te springen op bedreigingen voor onze leden. Daarbij kan worden gedacht aan de verspreiding van de wolf in Nederland en aan de uitbreiding van defensieactiviteiten op landbouwgrond.

Op de foto de leden van het Algemeen Bestuur van LTO Noord in 2023, v.l.n.r.: Trienke Elshof, Nico Verduin, Bert Zandman, Dirk Bruins, Fije Visscher, Eric Douma en Tineke de Vries. Jongerenvertegenwoordiger in het AB Susan Dijkshoorn ontbreekt op de foto.

Bijdrage LTO Noord € 4,4 Miljoen

LTO Nederland wordt gefinancierd uit een deel van de contributie van de leden van LTO Noord, ZLTO en LLTB. Onze leden zijn dan ook lid van LTO Nederland.

LTO Noord is opgedeeld in 3 regio's

REGIO WEST

REGIO OOST

REGIO NOORD

Samenstelling baten

26,5 miljoen euro

Contributies

Projecten

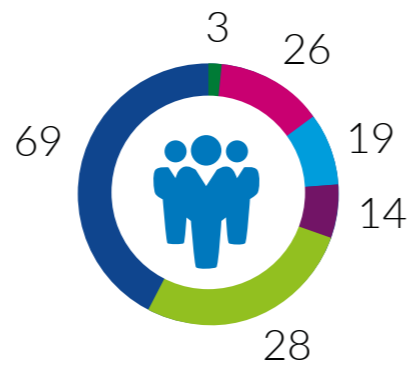

Vermogen

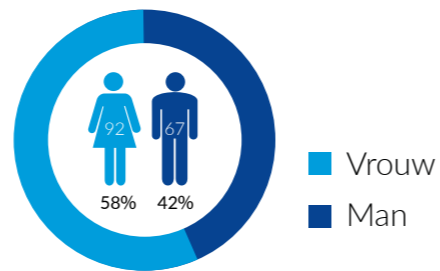
Dienstverlening

Medewerkers per activiteit

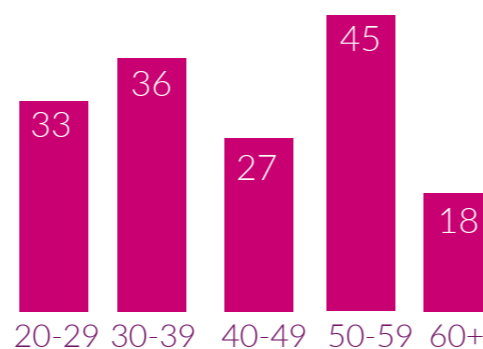

- Directie algemene zaken
- Bedrijfsvoering
- Ledenzaken
- Communicatie
- Lobby & Beleid
- Programma's & Projecten

Uitgaven aan opleiding en training per medewerker

2023 € 925

Leeftijdsopbouw

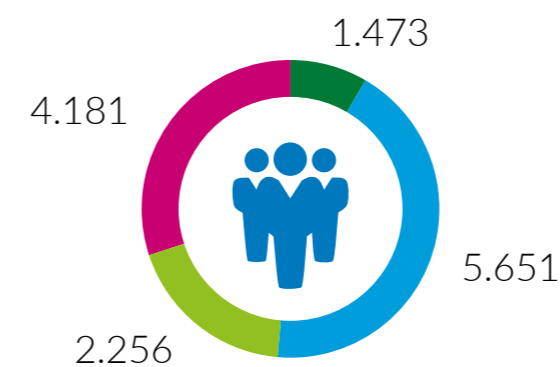
Leden per sector 15.625

Bij de genoemde aantallen per sector gaat het om de hoofdsector. Er zijn (bijvoorbeeld) dus meer vleesveehouders en schapehouders dan hieronder vermeld, maar als deze ondernemers neventakken hebben vallen ze onder de categorie gemengd of andere sectoren. Samen met onze buitengewone leden, ketenpartijen en ereleden komt het totaal aantal leden uit op bijna 21.400

Akkerbouw	2.658
Bollenteelt	500
Boomteelt	252
Fruitteelt	198
Geitenhouderij	96
Gemengd bedrijf	1.504
Glastuinbouw	817
Kalfsvleesproductie	231
Konijnenhouderij	9
Melkveehouderij	8.582
Paardenhouderij	60
Paddestoelenteelt	3
Pluimveehouderij	269
Schapehouderij	11
Varkenshouderij	246
Vleesveehouderij	8
Vollegrondsgroenteteelt	181

Bestuurdersinzet in dagen

Een kleine 800 bestuurders zetten zich volop in voor LTO Noord, met een totale inzet van bijna 13.561 dagen.

- Beheer & toezicht
- Landelijke lobby en thema's
- Regionale belangenbehartiging
- Lokale belangenbehartiging

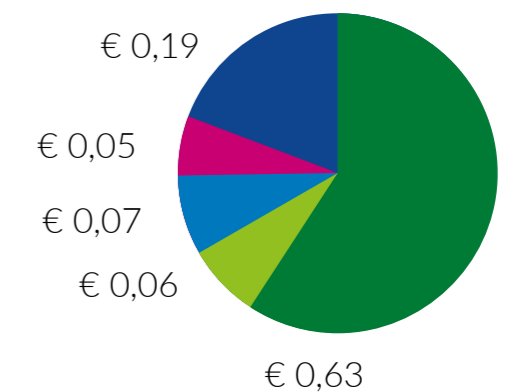
Zo staan we ervoor

Aantal leden met bedrijf

Kosten naar activiteit

Van elke euro wordt € 0,81 uitgegeven aan de doelstelling

- Belangenbehartiging
- Ledenactiviteit
- Nieuwsvoorziening
- Communicatiekosten
- Organisatie en Bedrijfsvoering

Terugblik van maand tot maand

Ammoniak én methaan verlagen

Wat de koe niet in gaat, komt er ook niet uit!

Tegelijkertijd ammoniak én methaan verlagen, door middel van eigen vakmanschap. Daar werken de ruim 100 melkveehouders van Netwerk Praktijkbedrijven aan. In 2022 startten zij met het volgen van de Netwerk reductieroute. Eerste knop om aan te draaien is het rantsoen. Doordat de melkveehouders onder andere hun koeien minder ruw eiwit voerden, is een deel van de ammoniakemissie voorkomen. Want wat de koe niet in gaat, komt er ook niet uit.

Gezamenlijk verlaagden de 40 onderzoeks- en demonstratiebedrijven in 2022* hun bedrijfstotale ammoniakemissies met 9,8%, t.o.v. het referentiejaar (2020). Terwijl zij gemiddeld 4% meer koeien zijn gaan houden, met gelijkblijvende melkproductie per koe. Dat komt neer op een daling van 14,3% ammoniakemissie per GVE. Er werd in deze periode nog niet bewust gestuurd op methaan. Hier lag in 2023 en komt in 2024 meer focus op.

Ook organiseren de 40 Netwerkdeelnemers bijeenkomsten op hun bedrijf om collega-melkveehouders, erfbetreders en stakeholders te informeren en inspireren. Want management doet ertoe!

Netwerk Praktijkbedrijven

* De cijfers van 2023 zijn op moment van schrijven nog niet bekend.

LTO Noord gaat met leerlingen de boer op

De Sallandse LTO Noord-werkgroep Eerlijk Onderwijs en het Carmel College uit Raalte hebben samen praktijklessen Veehouderij ontwikkeld. Vijf boeren ontvingen een halve dag per week een groepje van vier vmbo-leerlingen uit klas 1 en 2 op hun pluimvee-, melkvee- of varkensbedrijf. Karolien Hupkes, bestuurder van LTO Noord regio Oost, is blij met dit initiatief: *'Je laat leerlingen zien hoe het in de praktijk op het boeren erf eraan toegaat. Veel jongeren groeien niet meer op met iemand op een boerderij. Daardoor hebben ze vaak geen idee meer wat een boer allemaal doet en waar ons voedsel vandaan komt. Ze krijgen met deze lessen dus een realistischer beeld van de werkelijkheid. Het zou mooi zijn als dit initiatief ook op meer scholen wordt uitgerold.'*

Regio Oost
Meer verbinding tussen boer, tuinder en samenleving

Lobby beperkt vergroten bouwkvavels Midden-Groningen

Gemeente Midden-Groningen had in het bestemmingsplan van de voormalige gemeenten Hoogezand-Sappemeer en Slochteren de bouwblokken vergroot. Daarmee kwamen er voldoende mogelijkheden voor vervangende nieuwbouw door eventuele aardbevingschade. Maar een aantal woonpercelen kwam met het vergrote bouwvlak dicht bij de nabijgelegen agrarische bedrijven te liggen. Na overleg met LTO Noord heeft de gemeente Midden-Groningen de uitbreiding van bouwblokken van 55 woningen weer teruggedraaid. Hierdoor worden de omliggende boeren en tuinders niet belemmerd in hun mogelijke uitbreidings- of ontwikkelplannen.

Regio Noord
Toekomstgericht ondernemerschap

LTO Noord vindt natuuropgave Utrecht te ver gaan

LTO Noord Utrecht vindt de realisatiestrategie voor de natuuropgave in de provincie te ver gaan en reageerde op de route die Utrecht uitstippelt om het Natuurnetwerk Nederland (NNN) in 2027 te realiseren. Voorzitter Jeroen van Wijk van LTO Noord Utrecht kreeg diverse reacties van ongeruste leden die hun percelen als zoekgebieden ingekleurd zagen op nieuwe kaarten in de realisatiestrategie. *'Het is sowieso een risico om met dergelijke kaarten te scherpen. Ook omdat ze vaak voor veel onrust zorgen en daarmee het verdere proces verstoren'*, aldus Van Wijk. LTO Noord riep op om snel helderheid te krijgen over de precieze plannen van de provincie. De druk op de landbouw en het beschikbare areaal in Utrecht zijn groot. Dat alles bemoeilijkt de transitie die van ons wordt gevraagd.

Regio West
Toekomstgericht ondernemerschap

Steeds meer stukjes van de windpuzzel in Flevoland gelegd

Het was een hele puzzel, maar begin 2023 kwam er beweging in het plan Boer'n Wind in Flevoland. Na een informatiebijeenkomst in januari waar zo'n 115 belangstellenden op afkwamen, zijn tientallen brieven gestuurd naar de gemeenten Lelystad en Dronten. Met een heldere boodschap: we willen een boerderijmolen die hoger mag zijn dan 15 meter. LTO Noord heeft hiervoor een voorbeeldbrief opgesteld waarvan veelvuldig gebruik is gemaakt. Het verzoek om een hogere ashoogte van een windmolen op het eigen erf was op de bijeenkomst de breedst gedragen stap om verder te komen met het plan Boer'n Wind. Een windmolen hoger dan 15 meter is noodzakelijk om rendabel te kunnen zijn. Die kennis werd opgedaan bij het doorrekenen van vijftien bedrijven in de Noordoostpolder.

Regio West
Bewust omgaan met biodiversiteit, energie en kringlopen

Oproep tijdens informatieavond Aardbevingschade: 'Knap Groningen op'

Op 28 maart organiseerde LTO Noord in Uithuizen samen met agrarische partners een informatieavond 'Aardbevingschade'. Circa 200 boeren waren aanwezig. LTO Noord-regiobestuurder Lammert Westerhuis was stellig: *'Sommige boeren hebben echt grote problemen. Afwikkeling van schade is juridisch een log apparaat geworden. De schade aan mestkelders is een groot probleem. We willen dat de volledige schade van een lekkende mestkelder wordt vergoed en niet alleen de vervolgschade. De schade en versterking moet gewoon aangepakt worden. Gelukkig worden inmiddels 75 boeren geholpen via het agroprogramma.'*

Regio Noord
Toekomstgericht ondernemerschap

Waterschapsbestuurders regio Oost goed voorbereid uit de startblokken

Op 23 februari heeft LTO Noord tien nieuwe bestuurders voor de vijf regionale waterschappen klaargestoomd voor hun eerste termijn. Hoewel de bestuurders in een waterschap zonder last of ruggespraak zitten, heeft LTO Noord de verantwoordelijkheid om deze bestuurders te ondersteunen en met elkaar kennis te delen. Regiobestuurder Martin Immink: *'We organiseerden dit tot dusverre elke vier jaar. Maar ons voornemen is om dit vaker te doen. Je ziet namelijk aan de ene kant dat de 'water'materie steeds complexer wordt. Tegelijk is het aantal geborgde zetels verminderd. Met extra bijeenkomsten willen we bestuurders beter ondersteunen en de mogelijkheid geven om te klankborden.'*

Regio Oost
Water en bodem in balans

Programma Ondernemerschap en Onderwijs

Werkgeverslijn land- en tuinbouw

Vragen over contracten met werknemers? Over het verhuren van huisvesting of uitleg bij cao-veranderingen? LTO Noord hielp honderden werkgevers met antwoorden op werkgeversvragen via de Werkgeverslijn land- en tuinbouw. In totaal werd er 2.700 keer gebeld en werden werkgevers online geïnformeerd met nieuwsbrieven, artikelen, podcasts, journaals en e-learnings. Met een vernieuwde website en huisstijl is deze informatie nu nóg beter te vinden.

'De aanloop naar de verandering van het wettelijk minimum weekloon naar een uurloon was een belangrijk onderwerp voor veel werkgevers dit jaar,' vertelt adviseur Miranda Schenk. 'Niet alleen helpen we boeren en tuinders hiermee, ook geven we hun signalen weer door aan LTO als input voor de lobby.'

2.700 vragen beantwoord

162.145 websitebezoekers

100 nieuwsberichten

4.705 abonnees ontvingen
23 nieuwsbrieven

Eindelijk weer een vakopleiding voor paddenstoelentelers!

Sinds jaren is er geen officiële MBO-opleiding meer voor de paddenstoelenteelt, terwijl kennisoverdracht en kennisbehoud zeer belangrijk is. LTO Noord sloeg samen met de vakgroep Paddenstoelen de handen ineen en startte in september met een eigen vakopleiding vanuit Colland. Bij de opleiding komen de fijne kneepjes van het kwekersvak aan bod, bijvoorbeeld over compost, oogst en binnenklimaat, waarbij de (meestal) jonge deelnemers bij verschillende telers binnen mogen kijken. Ook zaken als ondernemerschap en leidinggeven horen bij het programma.

Dat er behoefte is onder telers werd al snel duidelijk toen alle veertien opleidingsplaatsen snel vol zaten. Onder de deelnemers bevinden zich ondernemers, een aantal beoogd bedrijfsopvolgers én een aantal medewerkers die als bedrijfsleider behoefte hebben aan bijscholing.

Lokale lobby voor goede huisvesting zet door

LTO zet zich in voor een goede huisvesting van internationale werknemers, bij voorkeur op eigen terrein. Om koudwatervrees weg te nemen bij lokale bestuurders en ambtenaren organiseerde LTO Noord huisvestingsbezoeken door heel het land, samen met Greenports Nederland en de LTO familie. *'De bal ligt echt bij de gemeenten,'* vertelt Eric Douma, portefeuillehouder Ondernemerschap en Onderwijs. *'Door bij onze werkbezoeken aanwezig te zijn, hebben ze hun rol gepakt. Dan kan direct kennis worden uitgewisseld. Met boeren en tuinders, maar ook met gemeenten die de boel al goed op orde hebben.'* De serie van vier werkbezoeken werd in november afgesloten met de Dag van de agrarische huisvesting, waar in een talkshow met betrokkenen actuele ontwikkelingen en de toekomst besproken werden.

Netwerk DAW Demobedrijven helpt agrariërs bij praktische bodem- en wateraanpak

Leg ik drainage aan of een boerenstuw? Waar begin ik als ik erfafspoeling wil aanpakken? Boeren en tuinders nemen dagelijks tientallen grote en kleine beslissingen. Omdat niemand overall een expert in kan zijn, helpt het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW) agrariërs om grip te krijgen op bodem- en waterbeheer. Met maatregelen, financiering, kennis en aandacht voor persoonlijke plannen.

Zo heeft het DAW in 2023 een landelijk netwerk van demobedrijven opgericht. Met de ruim 30 aangesloten bedrijven biedt DAW agrarische ondernemers een podium om hun praktijkkennis en -ervaringen te delen met andere ondernemers en beleidsmakers. De demobedrijven houden jaarrond diverse informatie- en veldbijeenkomsten over uiteenlopende thema's rond bodem- en waterbeheer waar zij aan werken, voor hun bedrijfsrendement en hun omgeving.

Er is een DAW Demobedrijf in iedere provincie. Kijk voor locaties en activiteiten op www.agrarischwaterbeheer.nl/demobedrijven.

Programma's & Projecten

LTO Noord ontevreden over tracéplan

Het ministerie van Economische Zaken en Klimaat en netbeheerder Tennet dreigen de belangen van agrarische bedrijven in Flevoland te vergeten. Daar waarschuwde LTO Noord voor in een reactie op een projectbeschrijving voor een tracékeuze voor een nieuwe hoogspanningsverbinding tussen Ens in de Noordoostpolder en het Noord-Hollandse Diemen. In het onderzoeksvoorstel ontbreekt de landbouw bijna geheel, er is zelfs geen paragraaf over de landbouw geschreven. Er wordt alleen maar gesproken over bedrijven en/of grondeigenaren, schrijft LTO Noord als reactie. Het participatieproces moet representatief zijn voor de mensen die het betreft, juist het landelijke gebied. Het stuk is daarom wat LTO Noord betreft onbruikbaar en zal voor nog meer onrust zorgen dan er al is.

Regio West
Toekomstgericht ondernemerschap

Ook agrarische bedrijven krijgen te maken met hackers

VNO NCW & MKB Noord organiseerden op 10 juli in Drachten een event over spionage en cybercrime. Regiobestuurder Henk Hulshoff van LTO Noord nam deel aan het panel om boeren bewust te maken van de gevolgen voor de agrarische sector. Want ook agrarische bedrijven krijgen te maken met cybercrime. Hulshoff: *'In toenemende mate wordt geprobeerd om systemen te kraken. Het is een wedloop tussen beveiligers en hackers. In de landbouw werken we ook meer en meer met online systemen. Daarbij moet je digitale beveiliging een onderdeel zijn van je bedrijfsvoering. Denk bijvoorbeeld aan goede antivirussoftware, maak regelmatig backups en zorg voor goede wachtwoorden die regelmatig onderhouden moeten worden. Dit is een gedeelde verantwoordelijkheid voor leveranciers en eindgebruikers.'*

Regio Noord
Meer verbinding tussen boer, tuinder en samenleving

'Natuuranalyses Overijssel onvolledig en te theoretisch'

De provincie Overijssel heeft natuurdoelanalyses opgesteld voor de stikstofgevoelige Natura-2000 gebieden. LTO Noord beschouwt de informatie als onvolledig. Zo laten de natuurdoelanalyses niet zien wat het effect is van maatregelen die al zijn genomen in de diverse gebiedsprocessen. Boeren en tuinders in Overijssel zijn zeker bereid om de stikstofbelasting naar beneden te brengen. Dan zal de staat van de natuur verbeteren. Hiervoor is het wel noodzakelijk dat economische ontwikkelingen niet op slot worden gezet. Door deze slecht scoorende natuurdoelanalyses is het risico groot dat dit wel gebeurt. Als ontwikkelingen worden bevroren, kan de sector geen effectieve en innoverende maatregelen meer nemen.

Regio Oost
Water en bodem in balans

Nog lang onduidelijkheid voor boeren Zeewolde over komst megakazerne

Dat bleek begin juni tijdens het bezoek van staatssecretaris van Defensie Christophe van der Maat (VVD). Het was een pittig gesprek, de emoties van de boeren liepen hoog op. Staatssecretaris Van der Maat was voor een gesprek en rondleiding uitgenodigd door de acht families die ten noordoosten van de Nijkerkerbrug een boerenbedrijf hebben. LTO Noord is tegen de plaatsing van het grote defensiecomplex, wij roepen op om naar bestaande locaties van defensie te kijken voor verdere uitbreiding. Waardevolle agrarische grond moet behouden blijven en wij steunen de agrarische families in hun standpunt. LTO Noord organiseerde dan ook met de families deze bijeenkomst. Dirk Bruins, voorzitter LTO Noord: *'De staatssecretaris was eerlijk over de onzekerheid en hoe lang het nog kan duren. Maar het kan gewoon niet dat onze ondernemers nog zo lang in onzekerheid zitten. Dat betekent namelijk ook dat ze niet gewoon door kunnen, omdat ze niet weten waar ze aan toe zijn.'*

Regio West
Toekomst gericht ondernemerschap

Roep om afname van ganzenpopulatie in Overijssel krijgt breder gehoor

Met het oog op het Overijsselse Faunabeheerplan Ganzen 2024-2029, pleit LTO Noord al langer voor een flinke afname van vooral het aantal overzomerende grauwe ganzen. Ook de andere deelnemers in de Faunabeheereenheid zien steeds meer de nadelige impact van de te grote populaties. Een voorstel van de Fauna Beheereenheid is om te kijken naar een meer gebiedsgerichte aanpak. Het doel van LTO Noord is om het aantal in Overijssel verblijvende zomerganzen te laten krimpen van 40.000 tot circa 15.000. Dat aantal werd geteld in 2005.

Regio Oost
Bewust omgaan met biodiversiteit, energie en kringlopen

'Meer zoet water nodig om verzilting te voorkomen'

Zo'n 75 deelnemers vanuit overheid, wetenschap, agrarische sector en bedrijfsleven kwamen op 8 juni samen in Leeuwarden om kennis uit te wisselen over verziltingsvraagstukken. LTO Noord was als kennispartner betrokken. Door droge periodes neemt het watertekort toe en wordt de verziltingsproblematiek groter. Onder boeren wordt verzilting nog niet erkend als een groot probleem. Toch wordt het steeds duidelijker dat er meer zoet water nodig is om verzilting te voorkomen. Meer info op www.zoetopzout.nl.

Regio Noord
Water en Bodem in Balans

Parallelweg voor landbouwverkeer komt er na tien jaar

Provincie Noord-Holland, Rijkswaterstaat en gemeenten Medemblik en Hollands Kroon hebben deze week groen licht gegeven voor de aanleg van een parallelweg voor landbouwverkeer tussen Wieringermeer en West-Friesland. De agrarische sector heeft hier meer dan tien jaar voor gelobbyd, vertelt LTO Noord-portefeuillehouder Arie Schouten. *'Het gaat om een laatste stukje parallelweg van nog geen kilometer.'* Boeren en telers in de omgeving zijn opgelucht dat ook het laatste stuk parallelweg langs de Markerwaardweg (N240) wordt aangelegd. Landbouwverkeer moet nu nog door de dorpen Medemblik en Opperdoes rijden wat regelmatig gevaarlijke situaties oplevert.

Regio West
Meer verbinding tussen boer, tuinder en samenleving

Programma Interactie met de samenleving

Het is een grote wens van onze leden dat er meer begrip en waardering komt voor de land- en tuinbouw in Nederland en dat er afgewogen meningsvorming plaatsvindt over het handelen van de sector. Wij helpen boeren en tuinders om zelf als individu, groep of initiatief te verbinden met de samenleving. Met ons programma Interactie met de samenleving slagen wij erin het publiek aan te spreken met verhalen van boeren en tuinders. Zo faciliteerden we in 2023 diverse publieksacties zoals 'Boeren en tuinders pakken uit' in de zomer en met kerst, en voor de tweede keer: Boeren Burendag. We zijn gestart met een pilot van de 'Allemaal Campagne' en het Servicepunt heeft dit jaar 28 afdelingen en initiatieven geholpen bij het organiseren van verbindende activiteiten. Online floreert BoerenBuren met ruim 40.000 volgers op Facebook, 11.000 volgers op Instagram en een bereik van 3,5 miljoen weergaven per kwartaal. Ook in de media kun je niet om boeren en tuinders heen met bijna iedere twee weken een persbericht vanuit LTO Noord dat landelijke en/of regionale media-aandacht kreeg. Tot slot hebben we ook in 2023 weer een mediatraining verzorgd voor boeren en tuinders.

Hete hangijzers zichtbaar maken voor de samenleving

We gaan een lastig gesprek niet uit de weg. Dit doen we onder andere door mediamomenten te creëren en met social media berichten op ons verhalenplatform Boeren Buren. We benoemen voor de samenleving gevoelige, moeilijke en actuele kwesties. Deze hete hangijzers maken zichtbaar hoe boeren en tuinders bezig zijn met dit onderwerp en zijn een uitnodiging aan de samenleving om hierover met ons in gesprek te gaan. Denk aan items over antibioticagebruik, verpakken van komkommers in plastic, biodiversiteit, verantwoord vlees eten of wie zich aan wie moet aanpassen op het platteland.

Allemaal Campagne

Voor de zomer zijn we gestart met een pilot van de 'Allemaal campagne'. Het doel is om de consument ervan bewust te maken dat je niet zonder de boer en tuinder kan, omdat ze simpelweg dagelijks voor het groen om ons heen en ons eten en drinken zorgen. Met een consumentenpanel is getoetst welke combinatie van tekst en beeld deze boodschap het beste kan overbrengen. Op basis van de uitkomsten van het panel zijn spandoeken ontwikkeld voor de sectoren melkveehouderij en akkerbouw. Afgelopen zomer zetten de afdelingen LTO Noord Salland en LTO Noord Rijn en Vlietlanden deze spandoeken langs drukke wegen. Om de pilot te versterken is daarnaast in de zomer op drie plekken langs snelwegen op digitale reclamemasten geadverteerd. Langs de A7 (Heerenveen), de A28 (Staphorst) en de A20 (Rotterdam) was de campagne een week lang te zien. Door het succes van de pilot komt er in 2024 een vervolg voor zoveel mogelijk sectoren.

Boeren Burendag

Boer en buur samen aan de koffie om elkaar beter te leren begrijpen is het idee achter Boeren Burendag. In september organiseerden we de dag voor de tweede keer. Om boeren en tuinders in gesprek te laten gaan met hun burens en een leuke dag te hebben, stelde LTO Noord gratis speciale pakketten beschikbaar met onder andere een memoryspel met gespreksonderwerpen, kleurplaten, koffie, bekertjes en vlaggetjes.

Het is voor boeren en tuinders van belang om de omgeving mee te nemen in wat er speelt en perspectieven uit te wisselen. Hoe klein ook, dit draagt bij aan het draagvlak voor de sector en verbinding met de samenleving. Niet toevallig werd deze dag georganiseerd op de Nationale Burendag.

Boeren en tuinders pakken uit met kerst

Tijdens de vierde editie van 'Boeren en tuinders pakken uit met kerst' eind 2023, zorgden boeren en tuinders door heel Nederland voor een lichtpuntje in deze voor veel mensen lastige tijd. Dit deden zij met sfeervol verlichte boerderijroutes, winterlichtwandelingen, trekkeroptochten door dorpen en langs verzorgingsinstellingen, drive thru's door stallen en kassen en verkoop van streekproductpakketten. De reacties van het publiek en op sociale media waren weer hartverwarmend: 'Ik ben zo verrast door de mooie bedrijven en het enthousiasme van de boeren en tuinders. Na afloop besef je eens te meer hoeveel van de producten die we dagelijks voor lief nemen in de supermarkt, hun oorsprong hebben in de directe omgeving.' Bij de kerstactie bereikten we met 44 activiteiten naar schatting 49.000 fysieke bezoekers, 78.000 websitebezoeken en berichten via Boeren Buren kanalen die 550.000 keer werden bekeken.

Terugblik van maand tot maand

Ondergrondse wateropslag Texel groot succes: oplossing voor droogte

Op Texel hebben boeren geëxperimenteerd met het ondergronds opslaan van zoet water. Dit is een mogelijke oplossing voor het tekort aan zoet water. Droogte en verzilting worden namelijk een steeds groter probleem. De resultaten laten zien dat de proef geslaagd is. Een proefperceel waar het ondergronds opgeslagen water is hergebruikt om te irrigeren laat fors hogere opbrengsten zien. Op Texel is geëxperimenteerd met ondergrondse opslag van water voor later hergebruik in het project Zoete Toekomst Texel. De resultaten van een proefperceel met poot aardappelen waar geïrrigeerd is met het ondergronds opgeslagen water laten zien dat er sprake is van flinke meeropbrengsten (> 20%)/ha ten opzichte van het referentieperceel waar niet geïrrigeerd is. Daarmee is bevestigd dat ondergrondse opslag een belangrijke bijdrage kan leveren aan de beschikbaarheid van zoet water. Daarmee wordt droogteschade voorkomen wat resulteert in meer opbrengsten.

Regio West
Water en Bodem in Balans

Scan de qr code voor het filmpje:
['Zo werkt Ondergrondse Opslag van Regenwater op Texel'.](#)

Ministerie van LNV bezoekt LTO Noord in regio Twente

Hoe zorg je dat juist de besluitvormers over de toekomst van je agrarische regio een goed beeld krijgen van hetgeen zich daar afspeelt? De LTO Noord-afdelingen Zuid, West en Noord-Oost Twente ontvingen op 18 augustus een delegatie van het Ministerie van LNV en van de provincie Overijssel. Centraal stonden de beekdalen en overgangsgebieden. De ochtend stond in het teken van kennisdeling, terwijl het bedrijfsbezoek in de middag de onzekerheid illustreerde die de overheidsplannen opleveren. De ambtenaren waren hoopvol dat de 'puzzel' goed gelegd kan worden, waarbij niet alleen naar stikstof wordt gekeken, maar ook de problematiek rond water en klimaat integraal wordt meegenomen.

Regio Oost
Toekomstgericht ondernemerschap

LTO Noord pleit voor vrije toegang van landbouwvoertuigen in Sneek

De gemeente Súdwest-Fryslân wil de binnenstad van Sneek op bepaalde momenten autoluw maken. LTO Noord en Cumela hebben bedongen dat voor landbouwvoertuigen vrije doorgang mogelijk blijft, zonder gebruik te hoeven maken van ontheffingen. Zo is voorgesteld om de doorgang van landbouwvoertuigen te regelen met slimme camera's die bij de toegangen tot het centrum geplaatst kunnen worden en die op kenteken kunnen registreren of er sprake is van een landbouwvoertuig.

Regio Noord
Toekomstgericht ondernemerschap

'Natuurvergunning Schiphol klap in het gezicht'

Schiphol heeft een natuurvergunning gekregen meldde minister Van der Wal. Dit terwijl duizenden PAS-melders nog niet zijn gelegaliseerd. LTO Noord vindt dit een klap in het gezicht van duizenden boeren. Nico Verduin, voorzitter LTO Noord Regio West hierover: *'We zeggen altijd in dit land: gelijke monniken, gelijke kappen. Hoe kan het dan dat de overheid voor Schiphol wel een oplossing vindt en niet voor duizenden boeren in onzekerheid?'* LTO Noord vraagt zich daarnaast af welke instrumenten Van der Wal gebruikt heeft om dit mogelijk te maken. Ook lijkt het erop dat het principe dat eerst de natuur hersteld moet zijn voordat vergunningen kunnen worden afgegeven, voor Noord-Holland, Utrecht en Zuid-Holland niet meer van toepassing te zijn. LTO Noord betreurt dat het verkrijgen van de benodigde stikstofruimte loopt via de opkoop van boerenbedrijven, en bepleit dat die ruimte wordt benut voor het legaliseren van PAS-melders en interimers en andere blijvende boeren.

Regio West
Toekomstgericht ondernemerschap

Lobbyresultaat: verbod op zonneparken in provincie Fryslân

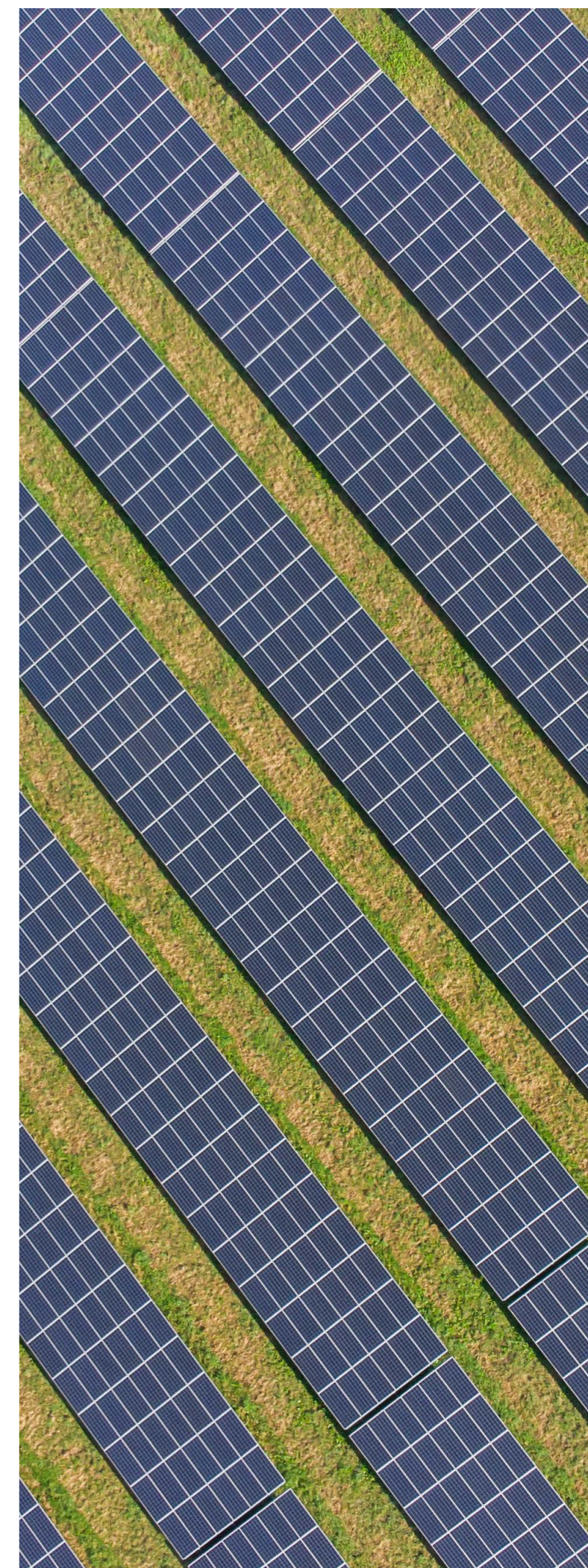
De provincie Fryslân gaat werken aan een verbod op zonneparken op landbouwgrond. Een mooi resultaat, dat mede door onze lobby tot stand is gekomen. Grootschalige zonneparken waarbij kostbare en vruchtbare landbouwgrond verloren gaat zijn dan verleden tijd. Regiobestuurder Meindert Talma: *'Wij zijn blij met dit resultaat. We hebben altijd gepleit voor de zonneladder, dus eerst daken en restgronden vol en dan pas op landbouwgronden. Het is belangrijk dat landbouwgrond beschikbaar blijft voor de agrarische sector en dat we zuinig omgaan met de ruimte die we hebben.'*

Regio Noord
Bewust omgaan met biodiversiteit,
energie en kringlopen

LTO draagt bij aan lagere CO2-uitstoot bij Vierdaagsefeesten

Met anderhalf miljoen feestbezoekers zorgen de Vierdaagsefeesten (15-21 juli) van Nijmegen voor flink veel CO2-uitstoot. In samenwerking met onze zusterorganisatie ZLTO wordt dit gecompenseerd in koolstofopslag. LTO Noord-lid en regiobestuurder Martien Nillesen werkt daaraan mee. De wandelroutes van de Vierdaagse lopen langs de weilanden. De deelnemende boeren leggen tegen betaling per bedrijf 80 ton koolstof vast in de bodem om hiermee (een deel van) de emissie te compenseren. ZLTO heeft de afgelopen tijd de CO2 gemeten die in het boerenland zit. Over vijf jaar, als het project afloopt, wordt er nogmaals een meting gedaan. Met spandoeken langs de route en op de deelnemende percelen draagt de organisatie de boodschap uit.

Regio Oost
Bewust omgaan met biodiversiteit,
energie en kringlopen

Programma Biodiversiteit

Campagne 'Allemaal Kruidenrijk'

Biodiversiteit is een breed begrip. Voldoende biodiversiteit leidt tot een gezonde bodem, weerbare gewassen en gezonde dieren. Je kunt biodiversiteit op agrarische bedrijven op meerdere manieren realiseren. Denk aan: weidevogelbeheer, agroforestry, meer inzet van natuurlijke plaagbestrijding of kruidenrijk grasland. Voor dat laatste onderwerp, kruidenrijk grasland, startte LTO Noord in 2023 een campagne om (melk)veehouders te inspireren: 'Allemaal Kruidenrijk'.

Kruidenrijk grasland is grasland dat naast gras ook uit vlinderbloemigen en andere kruiden bestaat. Dit type grasland versterkt het verdienmodel en de biodiversiteit op een (melk)veebedrijf. Kruidenrijk grasland zorgt voor betere waterberging dan mono grasland, het is goed voor ons imago en je bespaart op kunstmest.

De campagne 'Allemaal Kruidenrijk' bestaat uit een reeks activiteiten. Van juli 2023 tot juli 2024 doen we het volgende:

1. Ontwikkelen e-learning kruidenrijk grasland
2. Fondsenwerving voor '1001ha' (zie ook hieronder)
3. Ontwikkelen telkaart

Afdelingsbesturen en werkorganisatie aan de slag voor initiatief '1001ha'

In het belang van onze leden werken we aan het aantrekkelijk maken van meer biodiversiteit, bijdragend aan de bedrijfsvoering. Kruidenrijk grasland is zo'n kans en daarom omarmen wij het initiatief '1001ha' van Urgenda en LTO Nederland, die het experimenteren met kruidenrijk grasland toegankelijk en eenvoudig maakt. In samenwerking met onze afdelingsbestuurders benaderden wij sinds juni 2023 65 gemeenten. Eind 2023 hadden 13 gemeenten aangegeven medewerking te willen verlenen aan ons verzoek en hebben zij gezamenlijk meer dan 120.000 euro gedoneerd aan '1001ha', goed voor ruim 800 hectare kruidenrijk grasland.

Via '1001ha' ontvangen deelnemers €150,- korting per hectare voor de aankoop van graskruidenmengsels. Van deze actie kunnen alleen boeren en tuinders gebruik maken die in een gemeente of provincie wonen die geld gedoneerd heeft aan deze actie.

Wil je weten of er geld beschikbaar is in jouw gemeente? Kijk dan op www.1001ha.nl/bestellen/

BIMAG: recordaantal (nacht)vlinders in 2023

In november werden de projectresultaten van BIMAG voor het jaar 2023 bekendgemaakt. Dit jaar telden er 143 boeren en tuinders (nacht)vlinders op hun bedrijf, waarmee de biodiversiteit op het boerenland in kaart wordt gebracht. Samen telden ze meer dan 25.000 nachtvlinders. Een verrassing dit jaar is de zuidelijke stofuil, vertelt Rik Wever van De Vlinderstichting. 'Vorig jaar werd deze nog 44 keer gezien, nu telden boeren hem bijna 600 keer. Daarnaast was ook de katoendaguil een nieuwe soort binnen BIMAG.'

Ook werd BIMAG met vijf jaar verlengd. Aanleiding voor minister Christianne van der Wal van Natuur & Stikstof om op werkbezoek te gaan bij één van de deelnemers in het Zuid-Hollandse Maasland (foto).

In 2024 is er nog plaats voor nieuwe deelnemers. Ben jij benieuwd welke wereld er schuilgaat rondom jouw erf en perceel? Meld je dan aan voor BIMAG, een project van LTO Noord, Boeren Natuur en De Vlinderstichting.

Terugblik van maand tot maand

Twents Plattelandsdebat groot succes met acht politieke partijen en ruim 120 leden

Met een opkomst van ruim 120 leden van de drie samenwerkende Twentse LTO-afdelingen was het op 15 november een geslaagde debatavond over de plattelandspolitiek in Twente. Aanleiding van het debat is dat er veel gaande is in de agrarische sector. LTO Noord wil graag weten wat de politieke partijen van plan zijn met de regio Twente en het (agrarische) platteland. De vooraf aangemelde partijen konden zich voorbereiden op vier stellingen. De avond werd afgesloten met een drankje, waarbij de vertegenwoordigers van de politieke partijen nog even de tijd hadden om met het publiek na te praten en te luisteren naar wat er speelt.

Regio Oost
Meer verbinding tussen boer, tuinder en samenleving

LTO Noord enthousiast over het maken van één ganzenplan

De faunabeheereenheden (FBE's) in de provincies Noord-Holland, Zuid-Holland, Flevoland, Utrecht en Zeeland gaan één gezamenlijk interprovinciaal faunabeheerplan Ganzen voor de periode 2024-2030 maken. Arnold Michielsen, themahouder flora & fauna bij LTO Noord regio West: "Wij zijn blij dat deze vijf provincies het gezamenlijk oppakken. De ganzenproblematiek houdt namelijk niet op bij de provinciegrens." De provinciale faunabestuurders van LTO Noord zijn nauw betrokken bij de totstandkoming van het nieuwe faunabeheerplan. Wij lezen mee en reageren pro-actief op teksten die het landbouwbelang raken. Via onder andere de LTO Dichtbij app en via de afdelingen houden wij onze leden hierover geïnformeerd.

Regio West
Bewust omgaan met biodiversiteit, energie en kringlopen

Basisscholieren leren over boter en melk bij melkveehouder in Meppel

Schoolkinderen uit groep zes van basisschool Het Kompas uit Meppel namen een kijkje in de stal van melkveehouder Niek Flinkert. Het bedrijfsbezoek was onderdeel van het project 'Naar de boerderij' van LTO Noord afdeling Zuidwest-Drenthe. Na een gastles door een boer op de school konden de kinderen op een later moment een boerderij bezoeken. Ze kregen een rondleiding door de stal en mochten zelf melk schudden om te ervaren hoe je boter maakt. 'We vinden het belangrijk om mensen in de stal uit te nodigen en zeker ook de kinderen te laten zien waar we mee bezig zijn. Dat de melk gewoon uit de koe komt en dat het een eerlijk product is,' aldus Flinkert.

Regio Noord
Meer verbinding tussen boer, tuinder en samenleving

Brakwaterwinning Haarlemmermeer voorlopig van de baan

LTO Noord-afdeling Haarlemmermeer is blij met het besluit van het drinkwaterbedrijf Puur Water & Natuur (PWN) om de brakwaterwinning-plannen in elk geval tot 2030 in de wacht te zetten. De afdeling was kritisch over de ideeën van het drinkwaterbedrijf PWN, uit vrees voor onder andere verzilting. Onderzoek wijst uit dat de innovatieve techniek nog onvoldoende is ontwikkeld. PWN ziet daarom voorlopig af van het oppompen van brakwater in de Haarlemmermeer. PWN neemt deze kennisvragen op in de onderzoeksagenda, maar verwacht de komende tien jaar geen nieuwe verkenning van brakwaterwinning in de Haarlemmermeer te starten. LTO Noord is gerustgesteld door de afspraak om geïnformeerd te worden als PWN concrete stappen onderneemt.

Regio West
Water en Bodem in Balans

LTO Noord wijst op duurzame kansen van energie van boerenerf

Tijdens een kennismakingsbezoek aan Gelders gedeputeerde Ans Mol heeft regiobestuurder Martien Nillesen aandacht gevraagd voor de kansen van energie van het boerenerf. Ook gaf hij aan tegen welke drempels en regelgeving boeren en tuinders aanlopen bij die duurzame opwekking, zoals bij de investering in monomestvergisters en boerderijmolens. Juist boeren hebben op hun erf veel mogelijkheden voor de opwekking van duurzame energie. Denk aan zonnepanelen op daken van schuren, aan windenergie, maar ook aan de winning van gas uit mest.

Regio Oost
Bewust omgaan met biodiversiteit, energie en kringlopen

'Landbouw niet offeren voor toekomst van Nationale Parken'

LTO Noord heeft in een brief aan het college van Gedeputeerde Staten van Fryslân haar zorg uitgesproken over de uitbreiding van Nationale Parken zoals de Alde Feanen en het Drents-Friese Woud. De drang naar lijfsbehoud van Nationale Parken zorgt voor belemmering van de agrarische sector en zorg over het punt dat straks de grenzen van Nationale Parken gaan opschuiven. LTO Noord heeft de Provincie Fryslân gevraagd hier paal en perk aan te stellen.

Regio Noord
Bewust omgaan met biodiversiteit, energie en kringlopen

Programma Duurzame Energie

De energietransitie vraagt veel van de agrarische sector. Zo willen veel partijen het landelijk gebied inzetten voor het opwekken van duurzame energie. Dit kan een kans zijn voor de land- en tuinbouw. Wij willen onze leden hierbij ondersteunen en ontzorgen. Andere ruimtelijke uitdagingen verliezen wij hierbij niet uit het oog. Met het programma Duurzame Energie worden de belangen van de leden behartigd en oplossingen bedacht. Zo kunnen wij leden sneller en beter helpen met hun vragen en ideeën over energiebesparing- en opwekking. Voor het maken van beleid hebben we kennis nodig die vaak via projecten wordt opgedaan. Projecten dienen bijvoorbeeld als hulpmiddel voor de ondernemers om kennis aangereikt te krijgen. Succesvolle projecten uit het programma Duurzame Energie, zijn onder andere: [Boerenstroom Epe](#), [Verduurzaming op het agrarisch erf in Drenthe](#) en [Slim achter de meter](#).

Programma Bodem & Water

Gestructureerde aanpak voor optimale bodem- en waterkwaliteit

Schoon en voldoende water en een gezonde bodem zijn belangrijke pijlers voor een robuust landbouwsysteem. Essentieel voor het verdienmodel van de toekomstgerichte boer en tuinder, maar ook noodzakelijk voor een gezond milieu en de gezondheid van mensen en dieren. Om gestructureerd invulling te geven aan de uitdagingen die op de sector afkomen, is in het verslagjaar het Programma Bodem & Water van start gegaan. De aanpak vanuit het programma is erop gericht om leden zo goed mogelijk voor te bereiden op de huidige en toekomstige uitdagingen op gebied van bodem en water: de impact van de Kaderrichtlijn Water (KRW), schaarser wordende hulpbronnen zoals kunstmest en gewasbeschermingsmiddelen, toenemende weersextremen én behoud en verbetering van biodiversiteit en bodemgezondheid. Dat doen we door vanuit het programma te werken aan de opzet van kennisnetwerken en via concrete projecten en innovaties.

Programma Gebiedsgerichte Aanpak (GGA/NPLG)

Voor het Programma Gebiedsgerichte Aanpak (GGA/NPLG) was 2023 een uitdagend jaar. De PPLG-processen (provinciale invulling van het NPLG, het Nationaal Programma Landelijk Gebied) hebben veel tijd en energie gevraagd van bestuurders en werkorganisatie. Het zijn langdurige processen met een grote mate van onzekerheid, vooral vanwege onduidelijkheid over geld en het (landelijk) beleidskader. De provincies in ons werkgebied bevinden zich in verschillende stadia van het proces.

Het is onduidelijk hoe het volgende kabinet het NPLG/PPLG zal aanvielen en hoeveel geld uit het Transitiefonds uiteindelijk beschikbaar komt. Wel is al duidelijk dat de aangevraagde € 60 miljard voor de PPLG's van alle provincies niet beschikbaar is. Op basis van geluiden uit het Ministerie van LNV lijkt het daarnaast zelfs aannemelijk dat dat volgende kabinet minder geld beschikbaar zal stellen dan de € 24 miljard die tot nu toe is gecommuniceerd. Begin 2024 gaan de provincies aan de slag met de verdere uitwerking van de PPLG's; naar verwachting volgt goedkeuring op de aangepaste PPLG's in de tweede helft 2024. Uitvoering van de plannen zal dan pas op zijn vroegst eind 2024/begin 2025 aan de orde zijn.

Vanuit het Programma GGA/NPLG zal in de tussentijd de focus blijven liggen op het goed organiseren van de beleidsondersteuning in de regio's. Denk aan voldoende bemensing, maar ook aan het ontwikkelen van een kennisbank en toolbox met ondersteunende instrumenten, zoals trainingen en e-learning. Naast beleidsondersteuning gaat het programma zich ook meer richten op de inzet van projecten. Daarnaast is in het verslagjaar een NPLG-overleg met de gehele LTO familie in het leven geroepen, waarin betrokken adviseurs van de verschillende LTO's de stand van zaken rondom NPLG/PPLG met elkaar delen en kennis uitwisselen.

Programma Voor de mens achter de ondernemer

TABOER maakt mentale zorgen bespreekbaar

Complexiteit in agrarische dossiers, zoals stikstof, natuur, klimaat en dierwelzijn, vergroot de behoefte aan aandacht voor de mens achter de ondernemer. Life-events, ondernemersvraagstukken en maatschappelijke druk spelen ook een rol. Met het LTO Noord-programma 'Voor de mens achter de ondernemer' bieden we leden praktische tools, activiteiten en trainingen om het beste uit zichzelf te halen. Vanuit dit programma zijn we sinds maart 2023 live gegaan met TABOER. TABOER is een succesvolle campagne en loket in samenwerking met Zorg om Boer en Tuinder (ZOB), gericht op het bespreekbaar maken van mentale zorgen. We hebben al veel bereikt, waaronder webinars over suïcidepreventie en agrarische familiebedrijven, gatekeeperstrainingen, ervaringsverhalen, een podcast, vraag-door video, communicatiemiddelen en trainingen voor boeren, tuinders en erfbetreders. De resultaten zijn positief, met ruim 115 dagelijkse websitebezoekers en regelmatig telefonisch of mailcontact via de TABOER-lijn.

Het Beste Idee van Varkensland

De Nederlandse varkenshouderij is volop in beweging richting een diervriendelijker, transparanter en duurzamer productiesysteem. 'Het Beste Idee van Varkensland' bevordert innovatie, samenwerking en verbinding in de sector, met als doel duurzaamheid te stimuleren door nieuwe ideeën om te zetten in haalbare projecten. Het Innovatiefonds van LTO Noord is al jaren trots ambassadeur en samenwerkingspartner van dit initiatief. In 2023 won zeugenhoudster Dick Wermink uit Witharen (foto) de innovatiewedstrijd met zijn betonnen voedselplaat. Deze plaat biedt wroet- en eetbare hokverrijking aan in een biggenopfok met kunststof roostervloeren. De publieksprijs ging naar Dennis de Vries en Roy Janssen voor hun idee van natuurlijke daglichttoetreding via daglichtbuizen.

Vrouw & Bedrijf

Ook in 2023 heeft LTO Noord Vrouw & Bedrijf zich weer ingezet voor de sociale en economische positie van de vrouw op het agrarisch bedrijf. Zo is samen met de LTO Academie en Flynth de cursus EVAV doorontwikkeld naar Oog op Rendement. Met Oog op Rendement wordt een mooie combinatie geboden van online en offline leren. Vanaf 2024 gaat de cursus in alle provincies draaien, met een aanbod van basis- en verdiepende kennis.

De jaarlijkse Netwerkdag had als thema 'Kruisbestuiving, interactie met de samenleving'. Een leerzame en gezellige dag, met veel ruimte om te netwerken en ervaringen uit te wisselen.

In het najaar was er veel belangstelling voor de tweedaagse excursie naar Brussel. Een groep van 68 vrouwen kreeg een toelichting op de lobby-werkzaamheden van LTO. Ook het besluitvormingsproces en de organisatie van de Europese Unie kwamen uitgebreid aan bod.

Daarnaast werd in het verslagjaar voor het eerst de training persoonlijk leiderschap gegeven en was er een goedbezochte digitale mini-masterclass met als thema 'Jij, je plek en jouw ontwikkeling in het familiebedrijf'

Voor meer informatie: www.ltonoord.nl/vrouw-en-bedrijf.

Programma Voor de volgende generatie

Jongerenstem steeds beter verankerd binnen LTO Noord

Met het programma 'Voor de volgende generatie' besteedt LTO Noord extra aandacht aan jonge boeren en tuinders (tot 35 jaar) zodat ook hún stemgeluid doorklinkt in de lobby- en beleidsinzet in alle lagen van onze vereniging. In 2023 lag de focus op het ontmoeten van zoveel mogelijk jongeren om te weten wat er bij hen speelt en daarvan te leren. Op die manier kunnen we onze verenigingsactiviteiten beter aansluiten op de wensen en behoeften die leven bij de volgende generatie boeren en tuinders.

In totaal hebben we ongeveer 1.800 ontmoetingen met jongeren vastgelegd tijdens bijeenkomsten, beurzen, gastlessen en excursies. Zo organiseerden we in maart in samenwerking met provinciale AJK's diverse landbouwdebatten in het kader van de Provinciale Staten verkiezingen, waarbij circa 280 jongeren aanwezig waren. In mei gingen we met 60 agrarische studenten van studentenvereniging USRA op excursie naar Den Haag (foto). We leverden sprekers en waren met een stand aanwezig bij diverse evenementen, zoals de Jongerendag Kalverhouderij. Ook ondersteunden we diverse afdelingsbestuurders bij het organiseren van jongerenavonden, van belang voor het verjongen en vernieuwen van de vereniging.

Intensief samenwerken met NAJK is belangrijk om het jongerengeluid te horen en verder te brengen. Dat steeds meer jongeren de waarde inzien van een sterke belangenbehartiging, en daarbij naast NAJK ook aansluiting vinden bij LTO Noord, blijkt uit de 64 nieuwe jonge bedrijfsleden en 53 mede-ondernemers die LTO Noord in 2023 mocht begroeten. Ook bestuurlijk blijven we jongeren actief ondersteunen binnen LTO Noord. Zo ging op 9 november de Jongerenadviesraad tijdens een werkbezoek in gesprek met bestuurders Sjaak van der Tak en Dirk Bruins over het toekomstperspectief voor jonge boeren en tuinders. Verder nam Susan Dijkshoorn per september het stokje over van Anouk Veldscholten als jongerenvertegenwoordiger in het Algemeen Bestuur.

Het programmteam 'Voor de volgende generatie' blijft zich de komende jaren inzetten voor de ondersteuning van jonge ondernemers, zodat zij hun ideeën en bevoegenheid optimaal tot waarde kunnen brengen voor de sector en onze vereniging.

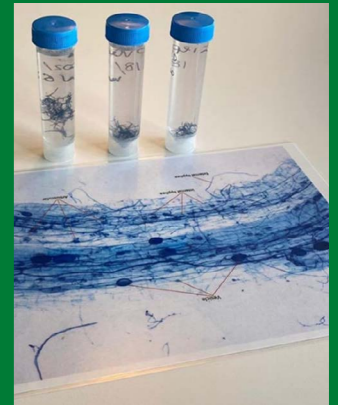
LTO Noord Innovatiefonds: erfenis van vorige generaties, perspectief voor volgende generaties

Vanuit het LTO Noord Innovatiefonds ondersteunen we projecten waarin aan de toekomst voor nieuwe generaties boeren en tuinders wordt gewerkt. Vorige generaties boeren hebben het vermogen opgebouwd dat het LTO Noord Innovatiefonds daarvoor gebruikt. Het rendement op het vermogen wordt gebruikt om projecten te financieren. Het vermogen blijft daarmee intact zodat deze 'erfenis van vorige generaties' ingezet kan blijven worden voor nieuw perspectief voor volgende generaties. We droegen in 2023 bij in de financiering van 24 projecten. Meer informatie is te vinden op www.ltonoord.nl/lto-noord-fondsen.

Kennis en praktijk koppelen met bijdrage uit Innovatiefonds

Dat vernieuwingen breed worden gesteund en bijdragen aan een sterke toekomstbestendige agrarische sector, is cruciaal voor een financiële bijdrage uit het LTO Noord Innovatiefonds. Een mooi voorbeeld is het project Klimaatbestendige landbouw met mycorrhiza dat door LTO-bestuurders van Texel zelf is geïnitieerd. Binnen dit project wordt gekeken naar het effect van mycorrhiza (schimmels met gunstige invloed op het wortelsysteem van planten) op het bodemleven gekoppeld aan (toenemende) droogte en verzilting. Omdat praktische kennis en ervaringen met dit middel ontbreken wordt naast kennisverzameling ook ingezet op een studiegroep en kleinschalige praktijkproeven op het eiland. Kan een goede mycorrhizabezetting de vochtbeschikbaarheid in de bodem verbeteren? Blijf op de hoogte via <https://de-kracht-van-mycorrhiza.nl/>.

LTO Academie seizoen 2022-2023

In het seizoen 2022-2023 (1 juli 2022 t/m 30 juni 2023) verzorgde LTO Academie **90 trainingen**.

1.109 personen hebben hieraan deelgenomen.

Vanuit de vier (r)LTO organisaties hebben **603 bestuurders** één of meerdere trainingen gevolgd.

396 (61,3%) van hen zijn LTO Noord-bestuurders

Naast ontwikkelprogramma's en vaardigheidstrainingen biedt LTO Academie ook bestuurstrainingen aan.

Voor LTO Noord verzorgde LTO Academie 24 bestuurstrainingen.

waaraan **250 LTO Noord-bestuurders** deelnamen

Nieuw in het seizoen 2022-2023 waren de medewerkerstrainingen voor LTO Noord. In samenwerking met HR is een opleidingskalender met negen trainingen en programma's ontwikkeld. Daar schreven 170 medewerkers op in, met als hoogtepunt de sessies op 28 maart toen op vijf verschillende locaties 110 medewerkers deelnamen aan een training over de vereniging.

Kijk voor meer informatie en het aanbod op www.ltoacademie.nl

Onder het motto 'verbinden en versterken' focust LTO Academie zich niet alleen op het trainen, begeleiden en coachen van bestuurders, maar wordt ook ingezet op een leven lang ontwikkelen van leden, medewerkers van de LTO-organisaties en externe (agrarische) partijen. Via een eigen e-learning platform zijn circa 110 e-learnings/leersnacks te volgen. Veel van de trainingen en programma's zijn blendend, dat wil zeggen een combinatie van offline en online.

Bezoek www.ltonoord.nl en inzet social media

De social media van LTO Noord hadden in 2023 opnieuw een groot bereik. Hieronder een weergave van de belangrijkste kanalen.

	11 duizend	Volgers
	8 duizend	Volgers
	219 duizend	Weergaven
	6 duizend	Volgers
	448 duizend	Weergaven
	1 duizend	Volgers
	185 duizend	Weergaven
	3 duizend	Volgers
	145 duizend	Weergaven

Via Boeren Buren zoekt LTO Noord de samenleving op. Zo faciliteren wij op social media de interactie tussen boer en burger.

	43 duizend	Volgers
	9,1 miljoen	Weergaven
	11 duizend	Volgers
	4,7 miljoen	Weergaven
	7 duizend	Volgers
	128 duizend	Weergaven

YouTube

49,5 duizend views (70% meer dan 2022)
 299 duizend impressies
 532 abonnees (100 nieuw)
 20 video's gepubliceerd,
 11 shorts en 2 livestreams

Online berichten over LTO op:

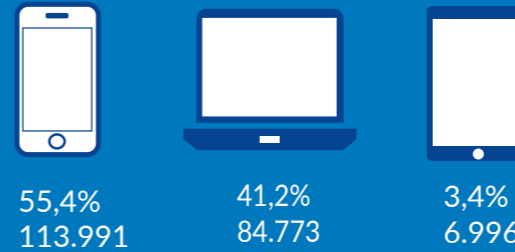

Blogs en nieuwssites Totaal aantal weergaven	12,4 miljoen
Social media Totaal aantal weergaven	17,8 miljoen

Top-3 weergaven

- De boer mag vaak geen mini-windmolen op zijn erf zetten
- Boerenorganisaties kritisch op gebiedsplan provincie Overijssel
- Pieter heeft geen keuze dan zijn aardappelen niet te oogsten

Bezoeken website vanaf

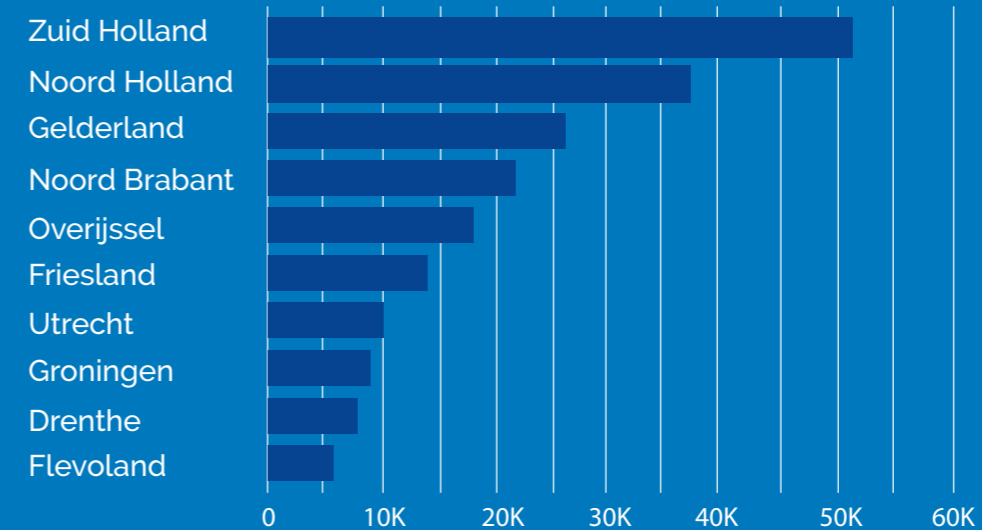
www.ltonoord.nl

Unieke bezoekers 204.759
 Paginaweergaven 594.550

Circa 15.000 leden en bestuurders ontvangen wekelijks de LTO Noord nieuwsbrief

Gebruikers per provincie

Uitgelicht

De volgende berichten trokken extra veel bezoekers:	pagina weergaven
LTO eist ingrijpen minister na aanval wolf op mens	8.992
Wietse Duursma met Frans Timmermans in gesprek over gangbare landbouw in Groningen	3.018
Voorkom hittestress bij paarden	2.430
Per 1 januari 2023 verandert de regelgeving rond mestvervoer RVDK	1.991
Tulpenactie in de Achterhoek 'doe mee samen met LTO Noord'	1.973

TOP 5 Leden Contact Centrum

In het verslagjaar heeft het Leden Contact Centrum (LCC) weer veel gesprekken gevoerd met leden. In totaal waren er bijna 7.000 contactmomenten met de achterban, een kleine 1.000 meer dan in 2022. De meeste vragen gingen over het landbouwakkoord, stikstof, derogatie, GLB, bufferstroken, blauwtong en lidmaatschap-gerelateerde vragen.

1. Landbouwakkoord

De eerste helft van het jaar stond vooral in het teken van het Landbouwakkoord. Veel leden namen contact op met vragen over de inzet van LTO. Een concept-akkoord zou worden voorgelegd aan de leden, tijdens een ledenconsultatie. Zover kwam het echter niet, de partijen kwamen tijdens de besprekingen niet bij elkaar. Nadat LTO Nederland besloot om het overleg niet voort te zetten, was de algemene teneur: beter geen akkoord dan een slecht akkoord, goed dat LTO is gestopt met de onderhandelingen.

2. Stikstof /NPLG

Ook het stikstofdossier bleef veel vragen en bezorgde reacties opleveren, bijvoorbeeld over de voortgang rond de PAS-melders en hoe de provincies omgaan met handhavingsverzoeken. Daarnaast kwamen er vragen binnen over de provinciale plannen voor het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) en over het startmoment van gebiedsgerichte aanpakken in de regio. In juni werden de spelregels voor de LBV (+) regeling bekend. Veel leden reageerden op het ontbreken van alternatieven voor piekbelasters.

3. GLB

De invoering van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) heeft tot veel vragen en zorgen bij de leden geleid, onder meer als het gaat om de complexiteit van het invullen en de vele uren die daarmee gemoeid gaan. Het LCC kreeg ook tal van vragen over de invoering van de landschapselementen en bufferstroken, en over de regio-indelingen in de akkerbouwgebieden. In de herfst kwamen verantwoordigde reacties binnen op het bericht van minister Adema dat er onvoldoende middelen waren om de basispremie en de eco-regelingen uit te kunnen betalen, en over het feit dat in 2023 een voorschot wordt betaald waarna de definitieve uitbetaling pas in 2024 volgt.

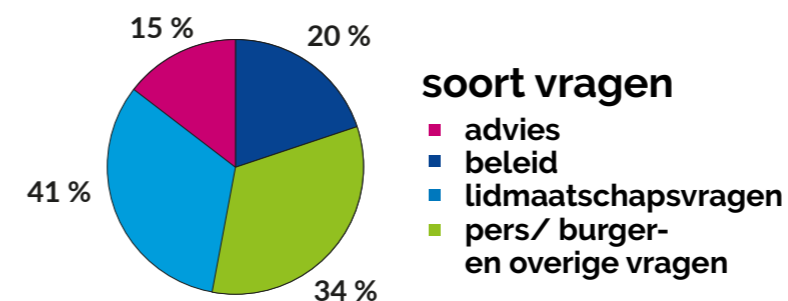
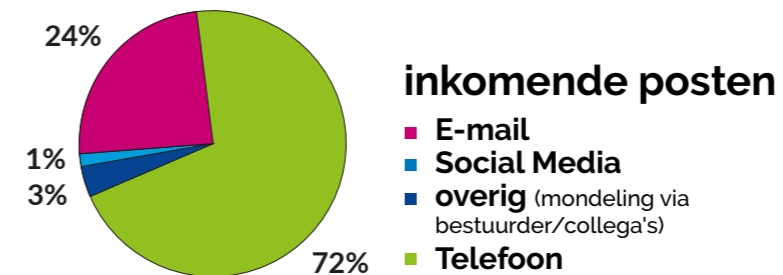
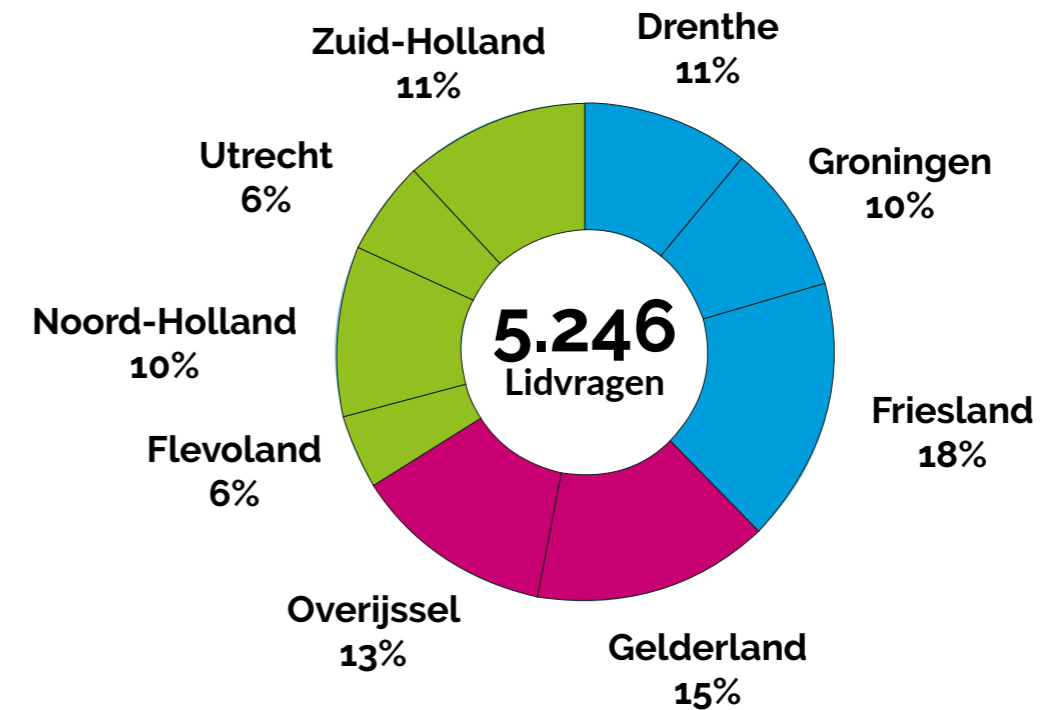
4. Mest/derogatie

Vanuit de derogatiebeschikking werden alsnog nutriënten verontreinigde gebieden aangewezen. Hierdoor én door de invoering van de bufferstroken werd de totale mestplaatsingsruimte in Nederland kleiner. In de loop van het jaar werd de sector ook nog geconfronteerd met veel neerslag in het voorjaar en een zeer natte herfst. Het aanwijzen van gewassen die voor 1 oktober geoogst moeten worden ter voorkoming van een N-korting in 2024, leverde ook een fors aantal vragen op.

5. Blauwtong

Bezorgde reacties waren er verder bij het uitbreken van blauwtong in de herfst van 2023. Vragen gingen onder meer over maatregelen die getroffen kunnen worden om het risico te verkleinen, over mogelijkheden om dieren te vaccineren en of vanuit het Diergezondheidsfonds inzet mogelijk was om getroffen veehouders te helpen.

Factsheet 2023 Leden Contact Centrum

Naast vragen van leden worden we ook goed gevonden voor vragen vanuit burgers, studenten en door niet-leden die ons iets mee willen geven. Daarnaast weet de pers ons te bereiken voor persvragen. In totaal ontvingen we circa 1.700 van dit soort telefoontjes.

Hier doen we het voor

'LTO Noord is een organisatie die vaak bij de politiek aan tafel zit en ook in gesprek gaat als er een opening wordt geboden.'

David Dijk, Zwolle (Overijssel)

Fotografie: Gerard Vrakking

'Er komt ontzettend veel op de agrarische sector af. Door het stikstofdossier en alles wat daarmee te maken heeft is de toekomst van de agrarische sector onzeker. Juist op dit moment is het belangrijk om aangesloten te zijn bij een vereniging die voor onze belangen opkomt.'

Nelleke de Ruiter, Voorne-Putten (Zuid-Holland)

Fotografie: Roel Dijkstra

'Belangenbehartiging is uiterst belangrijk voor het behoud van de stem van de agrarische sector. Procentueel gezien zijn boeren een steeds kleinere groep van de beroepsbevolking. Daarom is het belangrijk dat wij mee blijven praten. Ik zeg wel eens: je moet niet op de tribune zitten, maar zelf speler zijn.'

Hans Talsma, Stiens (Friesland)

Fotografie: Niels de Vries

'Het is in mijn ogen goed om je naast je dagelijkse werkzaamheden ergens voor in te zetten. De fruitteeltsector mag nog meer een stem hebben binnen LTO Noord. Daar zet ik me als bestuurder bij afdeling De Betuwe graag voor in.'

Reijer de Vree, Dodewaard (Gelderland)

Fotografie: VidiPhoto

'LTO Noord zet zich ook in voor de multifunctionele landbouw en heeft de nodige kennis en kunde in huis. We worden goed geïnformeerd over de huidige ontwikkelingen. Ook maken we gebruik van de aanbiedingen van LTO, zoals de risico-inventarisatie en -evaluatie.'

Mieke van Dragt, Enschede (Overijssel)

Fotografie: Léonie Vaarhorst

'Ik vind het belangrijk dat boeren en tuinders een stem hebben in de politiek en politieke besluiten op basis daarvan worden genomen. Het is daarom van belang dat we met elkaar blijven praten, vanuit een boerencollectief.'

Joke Boekel, Assendelft (Noord-Holland)

Fotografie: Jan Jong

'Het is fijn dat er een kwalitatief goede organisatie is die opkomt voor de belangen van zorgboerderijen en de paardensector. LTO Noord geeft ons enorm veel informatie en advies, staat altijd klaar om onze vragen te beantwoorden, helpt bij het opzetten van je bedrijf en is actief op het gebied van wet- en regelgeving richting overheid.'

Mirthe Kraaij, Venhuizen (Noord-Holland)

Fotografie: Marcel Rob

'Er is in Nederland geen boer met zó'n groot bedrijf dat er iets verandert als hij met de vuist op tafel slaat. Dus is het goed dat een belangenbehartiger dat doet. Anders wordt er óver je en niet mét je gepraat. Dan ben je overgeleverd aan de grillen van de politiek.'

Leendert Jan Onnes, Finsterwolde (Groningen)

Fotografie: Koos van der Spek